

ความคิด), รวมทั้งนามธรรมทั้งหลายที่มนุษย์สัมผัสขึ้นมา เช่น ความเสื่อม ความเจริญ ความดี ความชั่ว ความรวย ความจน ความสุข ความทุกข์ ความโง่ ความฉลาด เป็นต้นนั่นเอง

ส่วนคำว่า “เกิด” หมายถึง จากการที่ไม่มีอยู่ก่อน แล้วจึงมาขึ้นในภายหลัง ซึ่งก็ตรงข้ามกับคำว่า “ดับ” ที่หมายถึง จากการที่มีอยู่ก่อน แล้วจึงมาไม่มีหรือหายไปภายหลัง

ส่วนคำว่า “ตั้งอยู่” หมายถึง เมื่อเกิดขึ้นมาแล้ว แต่ยังไม่ดับหายไป

ส่วนคำว่า “ปรุงแต่ง” ก็หมายถึง การเอาสิ่งหลายๆสิ่งที่แตกต่างกัน มารวมกัน จนเกิดเป็นสิ่งใหม่ขึ้นมา โดยเราจะมองไม่เห็นลักษณะของสิ่งต่างๆที่มารวมกันนั้นเลย

ส่วนคำว่า “เหตุ” หมายถึง สิ่งที่ปรุงแต่งให้เกิดผล และเมื่อมีเหตุ ก็ต้องมี “ผล” ที่หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นมาจากเหตุ อย่างที่เรามักเรียกกันว่า เหตุและผล

สิ่งที่เราควรเข้าใจอีกจุดหนึ่งก็คือ ที่เราพูดกันว่า “ทุกสิ่งเกิดขึ้นมาจากเหตุ” นี้ มันไม่ใช่ว่าจะมีเพียงเหตุเดียวที่มาปรุงแต่ง คือถ้าอาศัยเพียงเหตุเดียวจะไม่สามารถปรุงแต่งให้เกิดสิ่งใดขึ้นมาได้ จะต้องมีหลายๆเหตุมาช่วยกัน จึงจะปรุงแต่งให้เกิดสิ่งใดสิ่งหนึ่งขึ้นมาได้ ดังนั้นเมื่อพบคำว่า “เหตุ” ก็ขอให้เราเข้าใจว่ามันได้รวบรวมเหตุต่างๆเอาไว้แล้วอย่างครบถ้วน ในการที่จะปรุงแต่งให้เกิดสิ่งใดสิ่งหนึ่งขึ้นมา แต่เรามักกล่าวถึงแต่เพียงเหตุใหญ่ที่สุดเพียงเหตุเดียว ส่วนเหตุย่อยๆที่เหลือทั้งหมดมักไม่กล่าวถึง เพราะมันมีมากและไม่สำคัญ อย่างเช่น ที่เราชอบพูดกันว่า “เมื่อมีแม่ไก่เป็นเหตุ จึงมีไข่ไก่เป็นผล” แต่เราไม่ได้พูดถึงเหตุย่อยๆอีกหลายอย่างอันได้แก่ อาหาร น้ำ อากาศ อุณหภูมิ เพราะมันไม่สำคัญ เป็นต้น คือเราก็มักจะพูดเพียงสั้นๆว่า “เมื่อมีแม่ไก่ จึงมีไข่ไก่” หรือ “เมื่อไม่มีแม่ไก่ ก็จะไม่มีไข่ไก่” เท่านั้น ซึ่งก็ขอให้เราเข้าใจจุดนี้เอาไว้ด้วย เมื่อทุกสิ่งที่เกิดขึ้น จะต้องอาศัยเหตุมาปรุงแต่งให้เกิดขึ้น ดังนั้นเราจะเรียกทุกสิ่งที่มีลักษณะ “เกิดขึ้น” จากเหตุนี้ว่าเป็น “สิ่งปรุงแต่ง” ซึ่งการปรุงแต่งนี้จะเกิดขึ้นมาโดยธรรมชาติเอง อันได้แก่อวัยวะต่างๆของร่างกายมนุษย์และสัตว์, เนื้อไม้, ผลไม้, ดิน

สัญชาตญาณย่อยๆทั้งหลายขึ้นมา ซึ่งสัญชาตญาณว่าจิตนี้คือตนเองนี้ จะมีอยู่แล้วประจำแก่ทุกจิตที่เกิดขึ้นมาใหม่ๆ ซึ่งสัตว์และแม่มพืชทั้งหลาย ก็ได้อาศัยสัญชาตญาณนี้ ในการรักษาเผ่าพันธุ์ของมันเอาไว้ ไม่ให้สูญพันธุ์ไปจากโลก ถ้าไม่มีสัญชาตญาณนี้ สัตว์และพืชทั้งหลายก็จะไม่รักตัวเอง ไม่ดูแลรักษาตัวเอง ไม่สืบพันธุ์ ไม่กินอาหาร แล้วก็จะสูญพันธุ์ไปเป็นที่สุด

เด็กที่เพิ่งเกิดขึ้นมาใหม่นั้น ก็จะมี “สัญชาตญาณว่าจิตนี้คือตนเอง” นี้ด้วยเหมือนกัน เพียงแต่อาจมีน้อย หรือไม่เข้มข้น แต่เมื่อจิตเด็กนั้นเริ่มได้รับรู้สิ่งต่างๆของโลกทาง ตา หู จมูก ลิ้น และกาย ที่ให้ความรู้สึกที่น่าพอใจบ้าง และไม่พอใจบ้าง ซึ่งความรู้สึกนี้เองที่มากระตุ้นให้ “สัญชาตญาณว่าจิตนี้คือตัวเอง” ให้เริ่มทำงาน แล้วสัญชาตญาณนี้ก็จะมากระตุ้นให้จิตเกิดเป็น “ความรู้สึกว่ามีตัวเอง” อยู่ในโลก และเมื่อเริ่มเกิด “ความรู้สึกว่ามีตัวเอง” ขึ้นมาแล้ว สมองก็จะเก็บ “ความรู้สึกว่ามีตัวเอง” นี้ไว้ในจิตใต้สำนึก ยิ่งเด็กนั้นโตขึ้น “ความรู้สึกว่ามีตัวเอง” นี้ก็จะมีความเคยชินมากขึ้น จนทุกครั้งที่จิตตื่นขึ้นมา มันก็จะรู้สึกว่ามีตัวเองอยู่ตลอดเวลา อย่างที่เรียกว่าเป็นสามัญสำนึกของเรา หรือเป็นนิสัยของเรานั่นเอง

สัญชาตญาณว่าจิตนี้ตัวเอง หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าเป็น “ความรู้ว่าจิตนี้คือตัวเอง” นี้เอง ที่เป็นต้นขั้วหรือต้นตอที่มากระตุ้นให้จิตเกิด “ความยึดถือว่าจิตนี้คือตัวเรา” และความทุกข์ทั้งหลายขึ้นมา ดังนั้นสัญชาตญาณหรือความรู้นี้จึงจัดว่าเป็น “ความโง่สูงสุดของมนุษย์” เพราะมันเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความทุกข์ทั้งหลายขึ้นมา ส่วน “ความรู้และความเข้าใจว่าแท้จริงไม่มีตัวเรา” นั้นจัดว่าเป็น “ปัญญาสูงสุดของมนุษย์” เพราะมันทำให้ความทุกข์ทั้งหลายดับหายไป

สรุปได้ว่า “พื้นฐานดั้งเดิมของทุกชีวิตจะว่างหรือบริสุทธิ์เหมือนกันหมด แต่มาไม่ว่างหรือไม่บริสุทธิ์ หรือมาเกิดความยึดถือว่ามีตัวตนที่แตกต่างกันเอาในภายหลัง ด้วยความโง่เขลาเพราะไม่มีใครสอน” จนกว่าจิตใจจะศึกษาจนเกิดความเข้าใจว่า “แท้จริงมันไม่ได้มีตัวเรา หรือตัวตนที่แท้จริงของใครๆอยู่เลย” แล้วจิตนี้ก็พยายามตั้งใจ